

8. Сук В. Самоврядування потребує змін / В. Сук // Вісник прокуратури. – 2012. – № 1. – Лютий. – С. 87–88.
9. Ключковський Ю. Проблеми реформування місцевого самоврядування в Україні / Ю. Ключковський // Голос України. – 2005. – 29 лип. – № 138. – С. 66–74.
10. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні : наук.-практ. посіб. / [упоряд. О. В. Бейко та ін. ; за ред. М. О. Пухтинського, В. В. Толкованова]. – К. : Крамар, 2003. – 396 с.
11. Маклаков В. В. Европейская хартия местного самоуправления / В. В. Маклаков // Реформы местного управления в странах Западной Европы. – 2005. – № 4. – С. 55–62.

В статье анализируются общественно-политические факторы развития современного местного самоуправления. Аргументируется необходимость перехода к новому этапу регионального развития, главными признаками которого выступают: политическая реформа, модернизация административно-территориального устроа, внедрение государственной политики на основе децентрализации, деконцентрации властных полномочий и принципов субсидиарности.

Ключевые слова: местное самоуправление, политическая реформа, модернизация административно-территориального устроа.

This article analyzes the social and political factors in the development of modern local government. It is proved the need to move to a new stage of regional development, the main features of which are: political reform, modernization of the administrative-territorial structure, implementation of public policy based on decentralization and deconcentration of powers and the principle of subsidiarity.

Keywords: local government, political reform, modernization of the administrative-territorial structure.

УДК 353

ББК 66.3 (4 Укр)

Наталія Голуб'як

СТАНОВЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналізуються умови та процес становлення регіональної політики, її роль у формуванні громадянського суспільства. Автором розглянуто проблему реалізації регіональної політики держави, підвищення її ефективності шляхом взаємодії з органами місцевого самоврядування та представниками регіонального бізнесу.

Ключові слова: регіональна політика, громадянське суспільство, регіон, громада, регіональний розвиток.

Становлення громадянського суспільства, розвиток демократії, запровадження ринкової економіки – основні пріоритети для перехідного суспільства. Серед дослідників панує переконання, що “демократія проголошена не може стати демократією реальною, доки громадянське суспільство не зміцніє настільки, щоб стати дієвим конкурентом і опонентом старої номенклатури”, що “відсутність зваженої регіональної політики веде до дезінтеграції будь-якої країни” [6; 5, с.9].

Формування дієздатної регіональної політики закладає підґрунтя для оптимізації територіальної організації в державі. Ураховуючи європейські тенденції щодо посилення акценту на регіоналізацію, функціонування багаторівневої політики, актуальною є побудова збалансованої внутрішньої політики, яка вимагає нормалізації інтересів громади й управління на середньому рівні.

Метою дослідження є з'ясування проблем, які виникають під час становлення та реформування регіональної політики в умовах громадянського суспільства. Науково-теоретичною основою слугуватимуть погляди вітчизняних учених (З.С.Варналій [1], О.І.Здіорук [2], В.Керецман [5], Ф.М.Кирилюк [6], В.Малиновський [7], О.Петришин [10], Л.Руденко [11]), а також законодавча база України. У своїх працях зазначені дослідники торкаються питань взаємовідносин центру й регіонів, ролі держави в побудові громадянського суспільства.

У процесі розбудови держави, громадянського суспільства виникає багато проблем, які потребують дійових механізмів їх вирішення. За роки незалежності не було створено цілеспрямованої, чітко наміченої стратегії переходу від надцентралізованої радянської системи управління до нової моделі, яка б ґрунтувалася на децентралізації, перерозподілі повноважень між центром і регіонами, на врахуванні специфіки регіонів, визначенні та забезпеченні їх прав, політичних й економічних інтересів [8, с.127].

Однією із центральних проблем розвитку громадянського суспільства традиційно є авторитарний спосіб функціонування владних відносин у суспільстві, а також критично низький ресурс довіри до владних установ з боку суспільства та створення самими інститутами громадянського суспільства механізмів протидії штучній політизації НДО й перетворення їх у маріонетки, підвищення якості послуг та ефективності діяльності суспільних ініціатив. Це передбачає розуміння й сприяння з боку владних органів, залучення ЗМІ, громадських утворень, модернізація інституцій регіональної влади. За таких умов Україна має можливість уникнути деформування становлення громадянського суспільства [2, с.68].

Сьогодні реформування механізму управління розвитку регіонів, установлення належного балансу загальнодержавних інтересів з інтересами територій, підвищення ролі муніципальної влади як ключового суб'єкта процесу децентралізації, створення надійного матеріального, фінансового, кадрового, інформаційного та іншого ресурсного забезпечення, накреслення завдань і функцій публічної влади на регіональному рівні повинно стати провідною тенденцією в суспільно-політичних перетвореннях держави. Необхідність модернізаційних перетворень зумовлена ще й тим, що існуюча в Україні конгломеративна модель публічної влади на регіональному рівні не відповідає вимогам Європейського Союзу й практично вичерпала свої політичні можливості [7, с.166].

Звідси випливає, що держава має виробити нові стратегічні концепти, які б консолідували всі її регіони, а це – орієнтація на міжрегіональну інтеграцію й водночас на піднесення ролі регіонів, курс на надання громадянському суспільству реального змісту й нового функціонального наповнення [1, с.83].

Ураховуючи реформаційні процеси в сучасній Україні, важливими державними пріоритетами є стимулювання розвитку регіонів, розроблення дієвої регіональної політики, а також курс на запровадження самодостатнього місцевого самоврядування. Однак за умов класичної унітарної країни законодавчі та інші нормотворчі повноваження належать лише державі; це означає, що коли виникає потреба відповідного врегулювання для проведення рішень, прийнятих на регіональному рівні, необхідно проходити через національні канали – парламент і ради, щоб потрібні норми було схвалено. Тобто, відповідно до Конституції України, у системі адміністративного поділу наступним рівнем управління за державним є обласний рівень, який слід розглядати як регіональну владу. Таким чином, регіональна влада в Україні репрезентована представницькими й виконавчими органами. Представницька влада уособлює собою Верховну Раду Автономної Республіки Крим, обласні ради в області, міські ради в містах Київ і Севастополь. Виконавчу регіональну владу уособлюють Уряд Автономної Республіки Крим, обласні державні адміністрації, мерії міст спеціального статусу (Київ, Севастополь). Ці інституції протягом існування незалежної України були то складовими “президентської вертикалі”, то виконавчими органами Верховної Ради [10, с.24].

У регіонах України також діють державні та недержавні інституції, які впливають чи потенційно можуть впливати на регіональний розвиток і регіональне управління й повинні бути представлені в регіональних агентствах розвитку: місцеві органи державної виконавчої влади; територіальні органи центральних органів виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; окремі суб'єкти підприємництва чи їх структурні підрозділи; об'єднання громадян та їх структурні підрозділи, які, відповідно до своїх ста-

тутів, займаються проблемами регіонального розвитку (місцеві відділення Асоціації міст, Спілки лідерів місцевих і регіональних влад України й аналогічні об'єднання громадян з місцевим статусом), і профспілки [9, с.257].

Проте слід констатувати, що діяльність указаних інституцій, спрямована на ефективний регіональний розвиток, сьогодні не координується. Потреба в такій координації існує тому, що вирішити питання регіонального розвитку лише через структури виконавчої влади або місцевого самоврядування неможливо, як не можна досягти цілей регіонального розвитку виключно через громадські об'єднання чи бізнесові структури [3, с.37].

Зауважимо, що нині і науковці, і політики головною проблемою інституційного забезпечення регіональної політики та регіонального розвитку називають несформованість системи інституцій (органів, установ), здатних у взаємодії й координації здійснювати ефективну реалізацію завдань державної регіональної політики.

Для ефективної реалізації регіональної політики в цілому необхідно створити мережі інституцій регіонального й місцевого розвитку, які покликані підвищити роль і відповідальність територіальних громад, приватних підприємців та кожного громадянина за розвиток відповідних територій, забезпечити їм можливість реальної участі й впливу на вирішення важливих проблем регіонального та місцевого розвитку. Такою інституцією може бути мережа агентств регіонального розвитку з репрезентуванням державних, громадських, приватних інтересів.

Однак консерватизм чинної в Україні системи регулювання регіонального розвитку зумовлюється такими чинниками [4, с.131]: особливостями попередньої системи регулювання регіонального розвитку, в основу якої покладено адміністративно-командний механізм регулювання господарських процесів на всіх рівнях економіки; фаховою не підготовленістю більшості керівників державної виконавчої влади регіонального рівня та місцевого самоврядування до роботи в умовах нової господарської системи, принципово відмінної від попередньої тощо.

Вітчизняний і зарубіжний досвід свідчить, що в тих випадках, коли системну, узгоджену регіональну політику підміняють хаотичними державними трансфертами та цільовими програмами, схвалюваними без належного фінансового забезпечення, не лише не забезпечується гармонійний розвиток регіонів, а й створюються підстави для їх деструктивної конкуренції. Ідеться саме про таку конкуренцію, за якої регіони без достатніх підстав вимагають постійних “вливань” з державного бюджету, акцентуючи на власній депресивності, але водночас позиціонують себе максимально привабливими для зовнішнього інвестора.

Тому однією з умов здійснення ефективної регіональної політики є наявність такого механізму, який би унеможливив (або хоча б мінімізував) суб'єктивний чинник у відносинах “центр – регіони”. Інтегральний результат діяльності всіх складників інституційного механізму розвитку регіонів має забезпечувати моніторинг регіональних ситуацій та проблем і на його основі – розроблення, упровадження та контроль за виконанням заходів, спрямованих на забезпечення соціально орієнтованого, збалансованого, сталого розвитку всіх регіонів держави та забезпечення для кожного громадянина єдиних соціальних стандартів, незалежно від місця проживання.

Таким чином, ключовими моментами у вирішенні проблеми формування ефективних механізмів територіальної організації влади є:

По-перше, стабільність інтегрованого світового простору потребує гармонізації інтересів, які складно взаємоузгоджуються між собою, тобто особливої ваги набуває забезпечення балансу “державна–суспільство”, “державна–регіон”.

По-друге, політична нестабільність і глибока економічна криза потребують не тільки чіткого визначення національних інтересів, а також їх послідовного й ефективно-

го забезпечення. Орієнтованість державної політики на забезпечення національних інтересів особливо важлива при задіянні антикризової програми в регіонах України.

По-третє, урахування під час опрацювання стратегії основних довготривалих тенденцій і закономірностей розвитку світової спільноти, ідеться про децентралізацію влади, зміцнення її структури на регіональному й місцевому рівнях.

По-четверте, утілення системного підходу до реалізації державної регіональної політики, який має передбачати єдність цілей загальнодержавного та регіонально-конкретизованого розвитку.

По-п'яте, основна увага повинна приділятися людині, збереженню демографічного, трудового, інтелектуального потенціалу, створенню системи нових робочих місць, підвищенню зайнятості в "суспільних" видах діяльності [11, с.27–28].

Тому нова державна регіональна політика в рамках громадянського суспільства має бути орієнтованою насамперед на людину, а всі інструменти реалізації цієї політики мати в кінцевому підсумку саме забезпечення високої якості життя людини в процвітаючому регіоні процвітаючої країни.

Отже, з вищенаведеного можна зробити висновок, що громадянське суспільство потребує й створює передумови для децентралізації державної влади шляхом передачі значної частини функцій державних органів органам самоврядування. Воно розвивається в умовах правової держави й саме є базою для неї. Рівновага між громадянським суспільством і державою – важливий фактор стабільного демократичного розвитку, а порушення її веде до гіпертрофії владних структур, відчуженості й політичного безсилля народу.

1. Варналій З. С. Регіональна політика України: нові умови, нові вимоги / З. С. Варналій // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2. – С. 83–89.
2. Здіорук О. І. Пріоритети розвитку громадянського суспільства в Україні / О. І. Здіорук // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 1–2 (14–15). – С. 66–69.
3. Дацишин М. Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні / Дацишин М., Керецман В. – К. : Вид-во "K.I.C.", 2007. – 102 с.
4. Карпов І. Технологічне та кадрове забезпечення реалізації стратегії розвитку регіону / І. Карпов // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 4 (24). – С. 130–137.
5. Керецман В. Проблеми формування регіональної політики та регіонального управління в Україні / Василь Керецман // Регіональні студії : наук. зб. – Ужгород : Ліра, 2001. – Вип. 1. – С. 9–17.
6. Кирилюк Ф. М. Громадянське суспільство, його сутність і основні проблеми формування [Електронний ресурс] / Ф. М. Кирилюк. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-2120.html>.
7. Малиновський В. Територіальна організація влади: підходи до розуміння поняття [Текст] / В. Малиновський // Вісник НАДУ. – 2007. – № 2. – С. 165–171.
8. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – Луцьк : Вид-во Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки "Вежа", 2000. – 558 с.
9. Носа-Пилипенко Н. Використання міжнародного досвіду у формуванні регіональної політики в контексті євроінтеграційного курсу України / Н. Носа-Пилипенко // Україна на перехресті геополітичних інтересів: актуальні аспекти проблеми [Текст] : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. конф. (Ужгород, 5–6 груд. 2006 р.) / відп. ред. І. В. Артьомов. – Ужгород, 2007. – С. 253–267.
10. Петришин О. В. Нормативно-правова база регіональної влади в Україні: шляхи удосконалення / О. В. Петришин, Т. В. Кучеренко // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. – Вип. 2. – С. 23–33.
11. Руденко Л. Г. Проблеми вдосконалення регіональної політики в Україні / Л. Г. Руденко, І. О. Горленко // Український географічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 26–31.

Анализируются условия и процесс становления региональной политики, ее роль в формировании гражданского общества. Автором рассмотрена проблема реализации региональной политики государства, повышение ее эффективности путем взаимодействия с органами местного самоуправления и представителями регионального бизнеса.

Ключевые слова: *региональная политика, гражданское общество, регион, общество, региональное развитие.*

The conditions and the process of forming the regional policy are analyzed and its role in civil society. The author considers the problem of regional policy and determines the increase of its efficiency by working with local authorities and representatives of the regional business.

Keywords: regional policy, civil society, region, community, regional development.

УДК 316

ББК С5

Василь Климончук

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ПРОСТІР УТВЕРДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ФОРМ ПОЛІТИЧНИХ СВОБОД В УКРАЇНІ

Становлення української державності проходить через складний процес утвердження сучасних форм політичних свобод. Щоб визначити ступінь розвиненості (чи не розвиненості) громадянського суспільства в Україні, необхідно дати відповіді на такі актуальні питання: які інститути громадянського суспільства з'явилися в Україні за період незалежності, як держава взаємодіє з інститутами громадянського суспільства, чи створює сприятливі умови для їх існування, чи визнає їх автономність, як реагує на їхні вимоги, як інститути громадянського суспільства впливають своєю діяльністю на зміни в суспільній свідомості й політичній культурі.

Ключові слова: громадянське суспільство, політичні цінності, політичні свободи, громадські організації, політичні партії.

Дослідження сутності політичної свободи належить до актуальних проблем, що засвідчує низка обставин науково-гносеологічного, онтологічного, культурно-історичного характеру. Адже людська свобода – єдиний універсальний індикатор визначення стану, рівня розвитку, а головне – ефективності функціонування всієї системи суспільно-політичних відносин, влади, дії політичних інститутів, різноманітних норм, законів, функціональної придатності політичної системи, громадянських основ буття.

Така постановка проблеми визначає актуальність заявленої в назві статті теми, де доведено, що політичні інститути й інституції, об'єднання громадян та інші ланки системи політики й громадянських відносин акумулюють і формують процесійність політичних свобод, вибудовуючи нормативні межі їх здійснення, засоби обов'язкового забезпечення ними суспільства, тобто можливість реалізації інтересів і ціннісних переконань, котрі декларує певна історична доба. Акцентовано на тому, що без політичної свободи в суспільстві може бути мова про “уявний конституціоналізм”, формальну демократію, її зовнішні, офіційні атрибути.

Мета статті – проаналізувати принципи, котрі визначають темпи, динаміку, зміст формування свободи на індивідуальному й компоративному рівнях і на рівні конституційних означень людського буття. Останнє має значення, оскільки політичні інститути та їхні способи й технології репрезентації свобод є своєрідними критеріями стану сформованості, системності й практичної дієвості як свобод, сформованих на рівні людських відчуттів, так і свобод, декларованих політичними програмами, теоріями.

Аналіз поглядів на сутність громадянського суспільства належить до кола дослідження зарубіжними й вітчизняними науковцями. Дискусії навколо цих питань розпочалися з появою праць Дж.Локка, Ш.Монтеск'є, Т.Пейна, Ж.-Ж.Руссо, А.Сміта, А. де Токвіля, А.Фергюсона, надалі – Е.Арато й Дж.Когена, Дж.Александера, Ю.Габермаса, Дж.Кіна, Р.Патнема та ін. Упродовж останніх десятиріч істотно посилилася наукова зацікавленість проблемами становлення та розвитку громадянського суспільства. У цьому сенсі виокремлюються наукові доробки Г.Алмонда, С.Верби, Ч.Мерріама, Г.Екстайна, Р.Інглхарта, Д.Елазара, М.Томпсона, Р.Елліса, А.Вілдавського, Ф.Хьюкса та